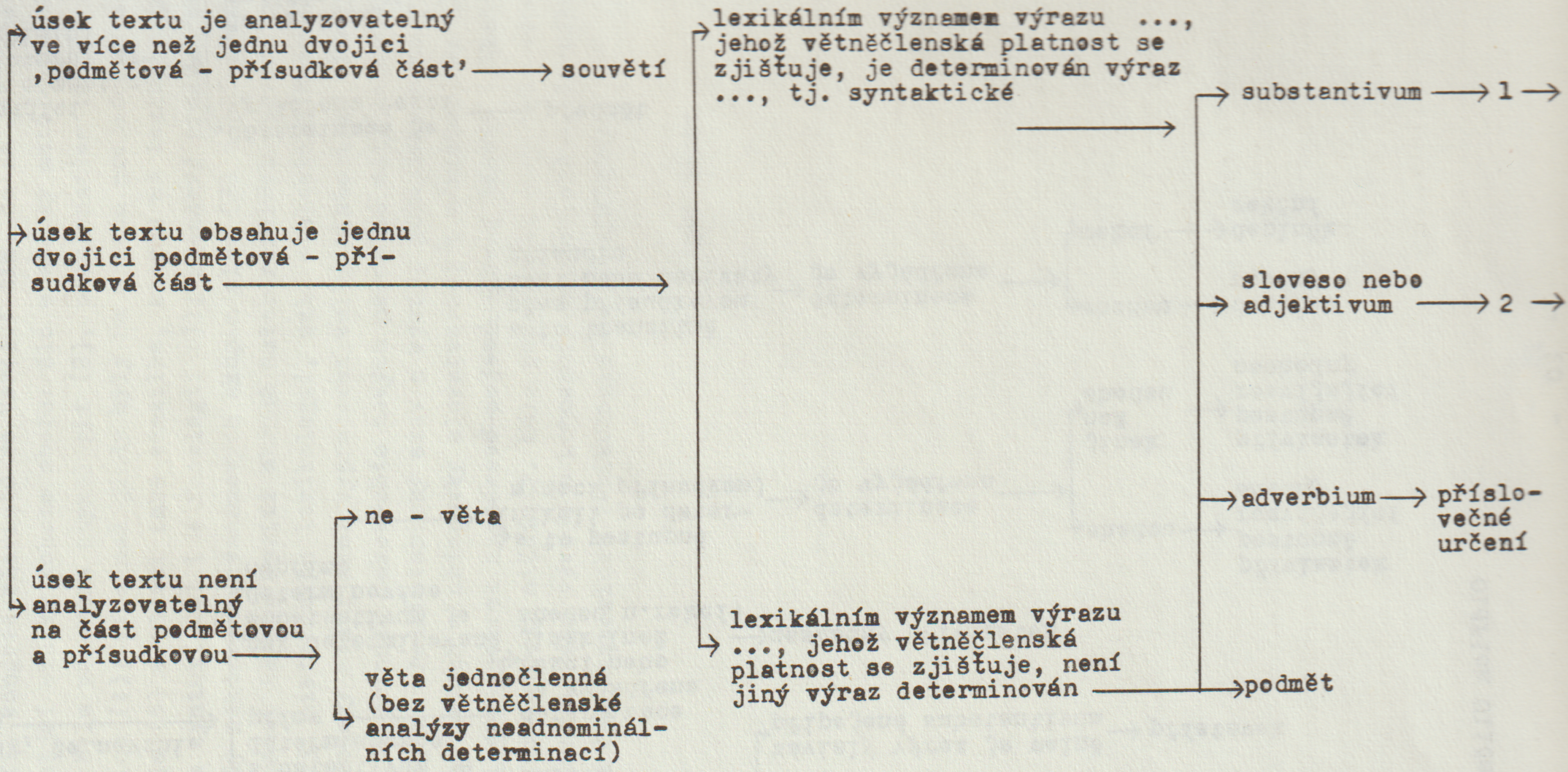

Rozebber věty na determinální a závislostní dvojice a provádí před nácvičkou algoritmu. Postup práce s algoritmem je běžný: při odpovědi ano - postup zleva doprava; při odpovědi ne nebo při získání kenečné jiné odpovědi - směr dolů a doprava.

Algoritmus pro identifikaci centrálních typů větných členů ve dvojjednoduché větě

Z přednáškové činnosti

K algoritmu pro identifikaci centrálních typů větných členů

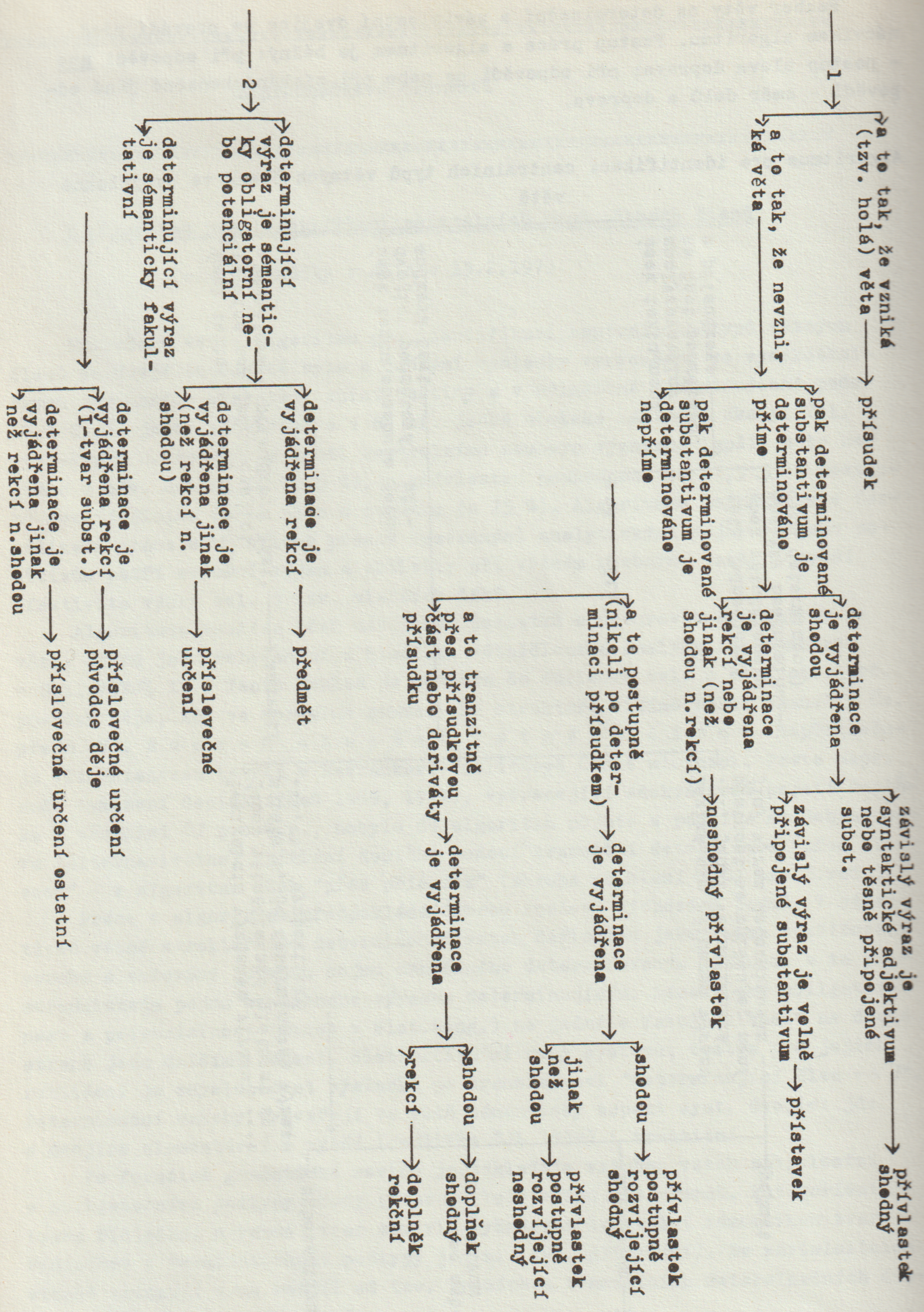
Teze přednášky v JS dne 15.2.1973

Přiložená verze algoritmu pro identifikaci centrálních typů větných členů ve dvojjednoduché větě byla s dobrými výsledky vyzkoušena ve vysokeškol-
ských seminářích k syntaxi spis. češtiny a v příměně zjednodušené pod-
bě v 6.tř. jedné venkovské a v 8. tř. jedné městské základní školy. Zvl.
výsledky v 8. roč. byly proti kontrolnímu souboru významně lepší, a to ze-
jména u adv. určení (o 12,5%), u přívlastku neshodného (o 17,5%) a postup-
ně rozvíjejícího (o 15%) a u doplňku (o 25%). Algoritmus je pokusem o for-
malizaci práce s relativně přesně vymezenými analytickými pojmy. K jeho po-
zitivům patří zvýšení zájmu a aktivity při větném rozboru, jakož i vyšší
efektivita výuky zvl. u tzv. slabších žáků.

Algoritmus využívá těch novějších poznatků o dvojevném pohledu na
větu, které jsou relevantní z hlediska větněčlenské analýzy (Hausenblas
v Bull VŠR JL II). Tento pohled je doveden do důsledků zvl. u tzv. adv. urč.
původce děje, kde ve formálně gramatické struktuře vidíme rekcí (Daneš v Čs.
předn. V). Re z s a h c h á p á n í v ě t n ý c h č l e n ů nepřekračuje
je větněčlenskou teorií v Havránkové-Jedličkové České mluvnici. Prete např.
naše vymezení doplňku (SaS 1969, 1971), vyvracející adekvátnost pojetí doplň-
ku v učebnici ČJ pro 7.r., nebylo do algoritmu pojato a používá se Gebauro-
va (alternativního) vymezení doplňku pomocí tranzitivní determinace "přes slo-
veso" - v algoritmu však "přes přísudek" (zhruba souhlasí s ČJ pro 9.roč.).

Práce s algoritmem předpokládá dobrou znalost výchozích pojmů. V séman-
tické větné struktuře je determinální vztah definován jako vztah rozšiřování
obsahu a zužování rozsahu pojmu označeného determinovaným výrazem, a to pro-
střednictvím pojmu označeného výrazem determinujícím. Sémantická obligator-
nost a potenciálnost (Daneš v Misc.Ling.) na jedné a fakultativnost na druhé
straně jsou dalšími sémant. distinktivními rysy systému; testem pro jejich
rozlišení je smysluplnost výsledku po transformaci "determinující člen → s".
Determinální vztahy vytvářejí ve větě sémantický aspekt synt. dvojic: jde
o dvojice elementární a vyšší (Jedlička ČJL 1958) i tranzitivní.

Ve formálně gramatické rovině je základním vztahem závislostní
s obligatorními podtypy shody (tvar závislý vyžadován gramat. kategoriemi
tvaru řídícího) a rekcce (tvar závislý vyžadován lexikální sémantickou tvaru
řídícího) a fakultativními podtypy jinými (tzv. přimykání). Do závislostních
vztahů vstupují - na rozdíl od tzv. vyšších a tranzitivních determinálních dvo-
jic - vždy jen dva výrazy věty.

Oldřich Uličný